

ئهلقه كانی گرژیه کی ناوخوی کوردی: چه مانگی، شهنگال و زینی وهرتی

10-11-2020

نووسه ره كان

زریان روژه لاتی

کورتە : له روژانی رابردوودا دهرووبه ری ناحیه ی چه مانگی له ئامیدی که لانیکه م 35 کم له سنووره وه دووره، شوینی به ریه ککه وتنیکی سه ربازی نیوان په که که و هیزی پیشمه رگی کوردستان بوو. خالی هاوبه شی لیدوانی به رپرسی هه ریمی کوردستان و په که که، ره تکرده وهی شه ری ناوخویه به لام، ئه مه به شی ئه وهی نه کرد که نیگه رانییه کانی رای گشتی له وباره یه وه بره وینیتته وه.

زريان رۇژھەلتى |

بەرايى

لە رۇژانى رابردوودا دەرووبەرى ناحىيە چەمانكى لە ئامىدى كە لانىكەم 35 كم لە سنوورەو دەورە، شوپنى بەرىكەكەوتنىكى سەربازىي نىوان پەكەكە و ھىزى پىشمەرگەى كوردستان بوو. خالى ھاوبەشى لىدوانى بەرپرسانى ھەرىمى كوردستان و پەكەكە، رەتكردنەوھى شەرى ناوخوئە بەلام، ئەمە بەشى ئەوھى نەكرد كە نىگەرانييەكانى راي گىشتى لەوبارەبەوھە برەوئىنئەوھە.

لە راستىدا ئەوھى لە چەمانكى روويدا ئەلقەبەكى زنجىرە رووداويكى سىياسى- سەربازىن كە لە ماوھى يەكسالى رابردوودا لە مىلى باكورى ھەرىمى كوردستان رووياندوھە و گرژىيەكانى نىوان پ.ك.ك و ھەرىمى كوردستانىان زياتر كردوھە. چەمانكى، رىككەوتنى شەنگال و زىنى وھەرتى گرئىراوى يەكن وئەمانەش، دەرتەنجامى كۆمەلنىك ھۆكارى وھەك زنجىرە ئۆپەراسىيۇنەكانى پەنجەى توركيا و مىلمانى جىوسىياسىيەكانن لە عىراق. لەوھەش بترازى، ركا بەرىيە پابەدارە نىوخوئىيەكانى ھىزە كوردىيەكانىش ئەو گرژىيە بەگەشى دەھىلئەتەوھە.

چەمانكى لە نىوان نىگەرانييەكانى ھەرىم و پەكەكەدا

تپەركردنى جادەبەكى نىوان چەمانكى و دىنارتە بەرەو گرئ كە پەكەكە وھەك "ناوچەى گەرىلا" ناوى دەبات كاردانەوھى پەكەكەى لىكەوتەوھە. گرئ لە سنوورى ناحىيە چەمانكى دەكەوتتە نىوان شاخى سىيان لە باشورى گارا و شاخى بىكەس. دواى ئەوھەش لە باكورى ئەتروشەوھە لە نىوان گوندى ئيسرا و كانىكى پىكدادانىكى دىكە روويدا و بە رووداوەكەى بامشمشى سەربە دىنارتەوھە كە چەند رۇژىك لەوھەبەر روويدابوو، ئەمە سىيەم بەرىكەكەوتنى چەكدارىيە كە لە ماوھى كەمتر لە بەك مانگى رابردوودا لە نىوان ھەردوولا رووبدەن.

بەرپرسانى پ.ك.ك جموجولى دوايى پىشمەرگە وھەك ھەپشەبەك لەسەر بىكە سەرەكەبەكانى خويان و بۇ تەوقدانى گارا سەير دەكەن و بە وئەى خويان شەرى "خۇپاراستن" [1]يان كردوھە. لەدواى زنجىرە ئۆپەراسىيۇنەكانى "پەنجە"وھە كە توركيا لە مايسى 2019وھە دەستىيىكردوون، تاكە شوپنىكى گرنەكە بۇ ئەوان كە بە كەمى ھىرشى كرابىتەسەر. توركيا بە دىرژايى ھىلى سنوورى، لە شارباژىر و قەندىلەوھە بگرە ھەتا خاكورك، مەتىنا، زاپ و حەفتانين لە بادىنان ھىرشى كردوھە، بەلام گارا كەمتر لەبەر قەرەولدا بووھە و پ.ك.ك لەوئى زىانى كەمترى پىگەپىشتووھە.

پىدەچىت بەرپرسانى ھەوليريش نىگەرەن بن لەوھى كە بەھوى داكشانى زياترى پ.ك.ك بەرەو قوولايى ھەرىمى كوردستان رىگا بۇ دەستوھەردانى زياترى توركيا خۇش بىت. بەلام، ئۆپەراسىيۇنەكانى "پەنجە" و لەشكركىشىيەكانى لە رۇژئاواى كوردستان كە رىگەيان بۇ لە دەستچوونى عەفرىن، سەرىكانى و گرئسپى و چەندىن شوپنى دىكە كردوھە، جياوازى و مەترسىي ئۆپەراسىيۇنەكانى ئەمجارەى توركياى بۆھەرىمى كوردستان دەرخت. ئەمە بە جۇرىكە كە تەنانت توركيا زياتر لە 200 كم لە دوورى سنوورەكانى خۇى لە سنوورى پارىزگاي سلېمانىش بۇردومانى ناوچەى سغىلى كردوھە. لىرەدا دانانى بىكەى سەربازى پىشمەرگە و تەنانت رىگەدان بە زىادبوونى بىكەى ھىزەكانى پاسەوانى سنوورى عىراق وھەك ھەولنىك بۇ رىگرتن لە داكشانى زياترى پەكەكە وھاتنى توركيا سەير دەكرىت.

تەنگزەى دەسەلتات و سەرورەى

پرسى مانەوھى پ.ك.ك لە ھەرىمى كوردستان لەم سالىانى دوايىدا وھووو بابەتتىكى گرنكى سىياسەتى توركياى بەرامبەر ھەرىمى كوردستان لىھاتووھە. واديارە لەتبوونى زياترى سەرورەى و دەسەلتاتى حكومەتى ھەرىم بە قازانجى بەشنىك لە دەولەتانى ناوچەكەبە وھەك چۇن دابەشبوونى ھەرىم لە نىوان ى.ن.ك و پ.د.ك لە سالىانى رابردوو كەلگى بۇيان ھەبووھە. بەلام لەوھەش بترازى، ئەم بابەتە مژارزىكى سىياسەتى نىوخوئى ھەرىمى كوردستانىشە و فاكترى پ.ك.ك وھووو كارتىكى گوشار لە سىياسەتى نىوخوئى ھەرىمىشدا رۇلى ھەبە.

لەماوھى سنى سالى رابردوودا، توركيا، ئىران و عىراق ھەرىكەو بە لەونىك ھەولنى سنوورداركردنەوھى جوگرافياى دەسەلتاتى كوردىان داوھە. دواى گىشتىرسى سوپاى عىراق و حەشدى شەعبى زۇربەى ناوچە كوردستانىيەكانى دەرەوھى ھەرىمىان كۆنترۇل كرى. ئىران لە ھەندىك لە ناوچە سنوورىيەكاندا بىكەى سەربازىي جىگىرى دانا كە دوايىن دانەى لە چىخىدارەى دەقەرى برادۇستە. توركياش ھەولنى

كۆنترۆل كىردى بەشىك لە ناوچە و رىگاكانى سنوورى داوھ. لە ماوەى نۆوان 2019-2020دا بە 5 ئۆپەراسىيۇن لە زنجىرە ئۆپەراسىيۇنەكانى "پەنجە"دا تا ئىستا، "توركييا 9 بەنكە سەربازى لە چيا دېلەوھە لە بەرمىزە لە باكوروى رۇژتاواى سىدەكانەوھە ھەتا چياى سەر زىلكوك لە گوندى خەلىفان لە باكوروى ناوھەپاستى ئەوچ داناوھ. " لە بەشەكانى كۆتايى ئۆپەراسىيۇنەكانى پەنجەشدا "15 جىگە دىكە لە دەقەرى زاخۇ و دەھۇك لە سنوورى ناھىيە باتىقا و دەركار خستۆتە دەستى خۇي. وەكوو دېرەشىش، ئاوا گىزى، منىن، ئابلەھى، كۆفى مەلا يەھيا، كۆفى مچۆليا، گرى نى، سيارى گەوركى، ئىكا ھالى، كە لە ھەندىك شوپىندا بە قولايەتى زياتر لە 30 كەم دەكات. " بەمجۆرەش، عىراق لە مى باشوور و ئىران و توركيياش لە مى باكوروهوھە ناوچەكانى ژىر دەسەلاتى كوردستان بەشۆيە راستەوخۇ و ناراستەوخۇ بەرتەسكتر كىردووھ. ھاتنە پېشەوھى توركييا و جىگىبوونى لەناوخاكى ھەرىم بەشۆيە سرووشتى رىگاي بۇ داكشانى زياترى پ.ك.ك بەرەو قولايى ھەرىمى كوردستان خۇشكرد. ئەمەش لە كاتىكدايە كە عىراق يان لانىكەم بەشىك لە دەولەتى عىراقىش بەشۆيە ناراستەوخۇ دىرژەي بە ھاوكارى لەگەل پ.ك.ك لە شەنگال داوھ و ئىرانىش چاوپۆشى كىردووھ لەوھى كە پ.ك.ك لە قەندىلەوھە بەرەو پىنجوون بىكشيت. ئەمانەش ئەو گرىمانەيە بەھىزىدەكەن كە ھەرسى لايەنى توركييا و ئىران و عىراق دەيانەوئى ئەم ھىزە زياتر بەرەو قولايى ھەرىمى كوردستان پال بنىن و بەوجۆرەش تەنگزەيەكى نوئ بە تەنگزەي كۆنى ى.ن.ك و پ.د.ك لەسەر دەسەلات و سەرەوھى لەناوخۇ ھەرىم زىاد بىكەن.

بەھاتنى زياترى پ.ك.ك بەرەو قولايى ھەرىم، كوتىكى دىكە سەرەوھىيە حكومەتى ھەرىمى كوردستان كە بەكردەوھە لەلايەن ى.ن.ك و پ.د.ك بەشكراوھە دەكەوئىتە ژىر پىرسىار. سەرەپاي ئەوھى كە موراد قەرەيلان رايگەياندووھە كە ئەوان ئەلئەرناتىقى حكومەتى ھەرىمى كوردستان نىن بەلام، درووستكىردنى ناوچەي "پاراستنى ميديا" يان "ناوچەي گەريلا" و بەرەنگارىبوونەوھى رىككەوتنى شەنگال، لەلايەن حكومەتەوھە بەجۆرىكى ھەولدان بۇ داوكردنى سەرەوھى و دەسەلات لەئىو ھەرىمى كوردستان لىكەدەرىتەوھە. بەشۆيە رىژەي پانتايى رووبەرى ژىر دەسەلاتى حكومەتى ھەرىم لە سنوورى باكوروهوھە ھەتا پارىزگاي مووسل لە دىرژىرتىن شوپىندا ناكاتە 80كەم كە ئەمەش، لە شىرتى سنوورىدا بەشۆيە رىژەي لە ھەندىك شوپىندا ھەتا 30كەم، يان توركييا لىيە يان پ.ك.ك. پىدەچىت بەكىك لە ئامانچەكانى ئۆپەراسىيۇنەكانى پەنجە، پالنانى زياترى پ.ك.ك. بىت بۇ ئەوھى لە سنوور دووربىكەوئىتەوھە و زياتر بەرەو قولايى ھەرىم بىوات. بەمەش ھەم ھەپەشەيەكى سەربازى لە كۆلى خۇي دەكانەوھە، ھەم وەكوو، زياتر لە جاران پ.ك.ك تىكەلەوھى ھاوسەنگىيە سىياسى و سەربازىيەكانى ھەرىمى كوردستان دەكات. ئەمانى دەرەفتى پ.ك.ك بۇ مانەوھە لە ناوچە شاخاوييەكانى سنوور و سنوودارىبوونى جموجولەكانى لە باكور، وادەكات كە زياتر بەرەو قولايى ھەرىم بىت. ئەمەش خواستە يان ناخاوستە تىكەلەبوونى ھىزە كوردىيەكانى لىدەكەوئىتەوھە. ترنجاندنى ھەژمارىكى زۆرى ھىزى چەكدارى لە پىشمەرگەي كوردستان و گەريلاي پ.ك.ك، لە جوگرافىيەكى سنووردار، ئەويش لە كاتىكدا كە ئايدۆلۆژيا و سىياسەتى جىاوازيان ھەيە و مەلمانىي سەپاندنى سەرەوھى دەكەن، بەستىنى ناكۆكى و گرىيەكان زياتر دەكات.

لە داوى ئۆپەراسىيۇنەكانى پەنجەوھە، پ.ك.ك زياتر بەرەو قولايى ھەرىم داكشاوھە كە لە ھەندىك شوپىن لەسنوورى پارىزگاي سلىمانى ھەتا 40-50 كەم لە قەندىل دوورتر رۆيشتووھە. بىگومان بەشىكى ئەمە پەيوەندى بەوھەشەوھە ھەيە كە پ.ك.ك لە سىياسەتى نىوخۇي ھەرىمدا رۆلى درووستكىردنى بالانسى پەيداكرىدووھ. لە رابردودا ھەرىكە پ.د.ك و ى.ن.ك جارىبەجار كەلكيان لە ھەبوونى پ.ك.ك لە ھەرىمى كوردستان وەگرتووھە بۇ درووستكىردنى گوشار لەسەر يەكتر و پىدەچىت لەم قوناخەي ئىستاشدا ى.ن.ك بۇ ھاوسەنگىكردنى ھىزى پ.د.ك كە پىيوايە زىادى كىردووھ، كەلك لەوھە وەرىگىرت. جگە لەوھە، لە ھەندىك شوپىن پارىزگاي دەھۇكىش وەك سنوورى ناھىيە مانگىشكى كە نىكەي 20 كەم لە دەھۆكەوھە دوورە، پ.ك.ك لە نۆوان 30-35كەم لە سنوور دووركەوتۆتەوھە. ئەو رۆيشتن بۇ ھەر شوپىنىكى كوردستان بە مافى خۇي دەزانىت و لەوھەشدا جەخت لەوھە دەكات كە پرس بە ھىچ كەس و لايەنىك ناكات. بەمجۆرەش ئەگەر ھەبوونى ھىزەكانى پ.ك.ك لە شەنگال و داكشانى زياترى بەرەو قولايى ھەرىم ھەژمار بىرتىت، ئەوا تىكەيشتن لەو نىگەرانىيەھى ھەولير سەبارەت بەوھى كە لەلايەن پ.ك.ك وە تەوق دراوھ ئاسانتر دەبىت.

رىككەوتنى شەنگال لە كوئى گرىيەكاندايە؟

لە داوى گىشپىرسى سەربەخۇي، رىككەوتنى نۆوان ھەرىمى كوردستان و بەغدا سەبارەت بە شەنگال بە گرىنگىرتىن رىككەوتنىكى ھەردولا ھەژمار دەكرىت كە تىيدا بەغدا بە رۆلى ھەرىمى كوردستان لە ئىدارەي ھاوبەشى ئەو ناوچەيەدا قايل بووھ. ھەرىكە لە مىسر و ئەمىريكا و بەشىك لە ولتانى ئەوروپى پالپىشتى خۇيان بۇ رىككەوتنەكە راگەياندووھ بەلام لەناوخۇ عىراق، ھەندىك لە پەرلەمانتارانى فەتخ و دەولەتى ياسا و عەسائىبى ئەھلى ھەق بە راشكاوى دژى ئەوھە دەرەكەوتوون و سەرۆكۆھىزىرانى عىراقىش جەختى لەوھە كىردووھ كە ھەندىك لايەن بەو رىككەوتنە قەلسن. بەشىك لە ميدياكانى نىك لە دەسەلات لە ئىران رىككەوتنى شەنگاليان بە ھەولدان بۇ دابراندنى "مىحوەرى موفاوھەمە" ناووردووھ و ھەندىكى دىكەش ئەمەيان وەك مامەلەيەكى كازمى لەگەل ھەرىمى كوردستان بۇ مانەوھە لە دەسەلات ناووردووھ. لە راستىدا ئەو رىككەوتنەكى كە كازمى لەگەل ھەرىمى كوردستان كىردووھىتى ھەمان ئەو پىشنىارەي "ئىدارەي ھاوبەش" [2] بۇ ناوچە جىناكۆكەكان كە وەختى خۇي لە 2017دا حەيدەرەبەدى كىردبووي.

ئەگەر رېڭكەوتنى شەنگال جېبەجى بىرگىت، ئەوا پۈيۈستە بىڭگە لە پۇلىسى محەلى و دەزگای ھەوالگى و ئاسايىشى نىشتمانى كەس خۇى لە قەرەى دۆسىەى ئەمنى ئەدات و ھىزە چەكدارەكان لەوئ دەرکەون. ئەمەش ئەو خالەيە كە بەشيك لە حەشدى شەعبى بىزاركردووہ كە لە 2017ھوہ شوينى خۇيان لەوئ خۇشكردووہ. ترسى سەرەكى ئەوان ئەوہيە كە دەستيان لە سنوورەكان لەگەل سووریا بېرئ. بە تايبەتى دواى ئەوہى كە سەرۇكەوزىران ھەولئىكى چرى بۇ كۇنترۇلكردنى سنوورەكان دەستپىكردووہ بايەخى رېرەويى شەنگال بەرەو سووریا بۇ ئەوان زياتر بووہ. خالئىكى دىكەش ئەوہيە كە ئەگەر رېڭكەوتنى شەنگال بچئە سەر، ئەوا لەوانەيە بېئە نموونەيەك بۇ ناوچەكانى دىكەى كوردى- سووننى لە عىراق كە حەشدى شەعبى تىياندا جىگىر بووہ. ئا لەبەر ئەمە نايانەوئ سەربىرئ.

لە راستيدا رېڭكەوتنى شەنگال لە دۇى بەرژەوہندى ھەرىمى كوردستان و كورد بە گشتى نىيە. بە پېچەوانەوہ ئەوہ دەتوانىت بېئە نموونەيەك بۇ ناوچە كوردستانىيەكانى دىكەى دەرەوہى ھەرىم. ئەمەش لە دواى رووداوەكانى پاش گشتپرسى، لانىكەم بۇ ئىستا باشتىن چارەسەرىكى مومكىنە بۇ ئەوہى كە كورد بە رەسمى لەو ناوچانە وردە وردە رۇل پەيدا بكاوہ. ھەلەت پ.ك.ك رېڭكەوتنى شەنگال ھەكوو پىلانئىكى ئەمريكا، پ.د.ك و ئاكارئى لە دۇى خۇى سەير دەكات و جەخت لەوہ دەكات كە عىراق و پ.د.ك دەيانەوئ لەوئ بالادەست بن. بە وئەى جەمىل بايك، "توركيا و عىراق و پ.د.ك دەيانەوئ رېڭكەوتنىكى ھاوشىوہ سەبارەت بە مەخمووريش بگەن." [3] بايك جەختى لەوہ كوردۆتەوہ كە پ.د.ك و توركيا دەيانەوئ ھىرش بگەنە سەر ھەرشوئنىكى ھەكوو شەنگال كە سەرۇكاپەتايەكى ئەوان لەوئ لايەنگرى ھەيە. لەم سالانەى دواييدا بەھۇى دۇى رۇئاواوہ، شەنگال بايەخىكى ستراتىزى بۇ پ.ك.ك پەيدا كردووہ بۇيە دۇى ھەرچۆرە رېڭكەوتنىكى بەغدا و ھەرىمە كە زيان بە پىنگەى ئەو بگەيەنئ. كاتئىك ئەمەش لەگەل تىگەيشتنى پ.ك.ك سەبارەت بە بئاو بوونەوہى ھىزەكانى پېشمەرگە بەكبىرئ كە ئەو ھەكوو "گەمارۇدانى ناوچەى گەريلا" سەيرى دەكات، ئەوسا زەمىنەى گزىيەكان بەھىزتر دەبن.

ئەنجام

رووداوەكەى چەمانكى، رېڭكەوتنى شەنگال و زىنى وەرتى گزىداروى يەكن. خواستئىكى ناوچەيى ھەيە بۇ بەرتەسكردنەوہى جوگرافىاي دەسەلتاى كوردى و ترنجاندى ھىزە نەيارەكانى كورد لە پىگەيەكى بچووكد. ئەمەش خواستە ناخواستە، كوردەكان لە پرسە سەرەكبيەكانيان دوورتر دەخاتەوہ و بەھۇى جياوازى ئايدۇلۇزىيا و مەملانئىكانيان لەبارەى سەرەوہرى، بەرەو لىوارى گزى و شەرى ناوخۇيان دەبات. بۇ رىگرتن لە زيادبوونى گزى و ئەگەرى شەپ، پۈيۈستە ھەرىمى كوردستان بە ھاوكارى لەگەل عىراق چارەسەرىك بۇ پرسى مانەوہى پ.ك.ك لە ھەرىمى كوردستان بدۆزئتەوہ. چارەسەركردنى ئەمە ھەك پرسىكى ناوخۇيى كوردى، ھەم كاتى دەبئت ھەم ھەمووكاتى بىانوى توركيا بۇ دەستوہردانى زياتر بە زىندووېى دەھىلئتەوہ و بەرپرسىيارىيەكەى ئەوہش بۇ ھەرىمى كوردستان قورس دەبئت. تەننەت ئەگەر بوار بپەخسئت چارەسەرىكى كوردى- عىراقى- نئودەولەتى بۇ ئەو پرسە باشتىن رىگايە و لىرەشدا دەكرئ رۇلى روو لە زيادبووى رىخراوى نەتەوہيەكگرتووہكان لە رووداوەكانى ئەمدوايىەى عىراق لە پىشچا و بگىرئت.

خالئىكى دىكەش ئەوہيە كە باشتروايە پرسى مانەوہى پ.ك.ك لە ھەرىم لە مەملانئى سياسىيەكانى ناوخۇ بە تايبەتى لە مەملانئىكانى نئوان ى.ن.ك و پ.د.ك دووربىرئتەوہ و ئالىرەشدا كۆبوونەوہو دىالوگى دوو لايەنە و چەندلايەنەى ھىزەكانى ھەرىمى كوردستان بۇ چارەسەركردنى گزىتەكانى نئوانيان بايەخى زۆرى ھەيە كە دەكرئ سەرۇكاپەتى ھەرىم لەوہدا رۇلئىكى كاراي ھەبئت.

[1] <https://anfTurkce.com/kurdistan/Cewlik-gerceklescek-operasyondan-barzani-sorumludur-147979->

[2] [/https://www.almayadeen.net/news/politics/828097](https://www.almayadeen.net/news/politics/828097) _

[3] <http://serxwebun.org/index.php?sys=naverok&id=460> _